

1. MERKEZİ TAKAS KURULUŞLARININ KURULUŞ VE ÇALIŐMA ESASLARI

1.1. MTK ÜYELERİ

Merkezi Takas Kuruluşları: Borsalarda ve teşkilatlanmış diğer pazar yerlerinde işlem gören sermaye piyasası araçlarının teslimi, bedellerinin ödenmesi ve bu işlemlere ilişkin teminat yükümlülüklerinin ifası ile ilgili işlemleri yürüten anonim ortaklık şeklindeki özel hukuk tüzel kiŐiliđini haiz kurumlar olarak tanımlanmaktadır.

Kuruluşu: MTK'larının kuruluŐuna SPK'nın teklifi üzerine ilgili Bakan tarafından izin verilir ve MTK'ların faaliyete geçmesi SPK'nın iznine tabidir.

yeleri: - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası,

- Kanun uyarınca faaliyet gösteren yatırım kuruluşları
- MTK'lar tarafından önerilen ve Kurulca kabul edilen diğer kiŐiler MTK'lara ye olabilir.
- MTK'lar, üyeliğe kabul, bir borsanın veya teşkilatlanmış diğer piyasaların yeliği Őartına bağlayabilir.

- MTK'ların üyelerinden, takas süreci ve işlemleri dolayısıyla MTK'ya verebilecekleri zararların karŐılanması amacıyla **yelik teminatı talep edebilirler.**
- **yelik iliŐkisi sözleşme ile kurulur. Bu sözleşmeye ilişkin hususlar,** yeliğe başvuru, üyeliğe kabul, üyelik türleri ve bu üyelerin yerine getirebilecekleri faaliyetler, üyelerin temsili, üyelerin yükümlülükleri ile bunlara verilecek disiplin cezaları, bunların durumlarında meydana gelen deđiŐliklerin bildirilme esasları, üyelikten ayrılma, çıkarılma ve sair konularla ilgili usul ve esaslar **MTK'ların yönetim kurullarınca hazırlanarak Kurulun onayı ile ıkarılacak MTK yönetmeliğinde gösterilir.**

rnek Soru:

MTK'ların üyelerinden, takas süreci ve işlemleri dolayısıyla MTK'ya verebilecekleri zararların karŐılanması amacıyla talep ettikleri karŐılıđa ne ad verilir?

- A) işlem teminatı
- B) Garanti Fonu
- C) Asgari katkı payı
- D) yelik teminatı
- E) Maktu teminat

Yanıt: Üyeler sorumluluklarını zamanında yerine getirmedikleri takdirde MTK bundan zarar görebilir. Bu riske karŐılık bulundurulanan teminat üyelik teminatı adını alır. **Cevap D.**

Üyelerin sorumluluğu, faaliyet esasları ve üyelere uygulanacak tedbirler

- MTK yeleri; mevzuatta belirlenen esaslar dâhilinde, borsalarda ve teşkilatlanmış diğer pazar yerleri ile bunların dışında işlem gören **sermaye piyasası araçlarının teslimi, bedellerinin ödenmesi** ve bu işlemlere ilişkin **teminat ve garanti fonu katkı payı yükümlülüklerinin ifası** ile ilgili işlemlerin tümünden ve bu kapsamda **alıŐanlarının görevleri çerçevesinde yaptıkları iŐlerden sorumludur.** MTK yeleri ile müŐterileri arasında yapılacak **sözleŐmelere konulacak hükümlerle üyelerin sorumlulukları kaldırılamaz ve sınırlandırılmaz.**

TAKAS SAKLAMA ve OPERASYON İŞLEMLERİ

MTK üyeleri ilgili mevzuatta yer alan ilke ve kurallar ile takas faaliyetlerine ilişkin olarak aşağıda sayılan hususlara uymak zorundadır:

- MTK tarafından belirlenen **ilke ve kurallara uygun hareket etmek**,
 - Müşterilerine ve diğer üyelere karşı **iyi niyet ve dürüstlük** ilkelerine uygun davranmak,
 - Müşterilerine ve diğer üyelere karşı doğabilecek **mali ve hukuki sorumluluğu teminat altına almak üzere** MTK tarafından öngörülebilecek **genel ve özel mahiyetteki sigortaları yaptırmak** ve bu nitelikteki diğer tedbirleri almak,
 - Ortaklık, yönetim yapısı ve mali durumu ile ilgili olarak önemli **her türlü değişikliği, gerçekleştiği tarihte derhal MTK'ya bildirmek**,
 - Yasal olarak tutmakla yükümlü oldukları defter ve kayıtlara ek olarak, MTK tarafından kararlaştırılan diğer **kayıtları tutmak, bilgi ve belgeleri usulüne göre düzenlemek** ve bunları **periyodik olarak** veya MTK'nın istediği zamanlarda **MTK'ya iletmek** ve MTK tarafından **belirlenen süre boyunca saklamak**.
- Bu hususlara uymayan veya takas yükümlülüklerini tam olarak yerine getirememesi sonucunu doğuracak sermaye piyasası aracı eksikleri tespit edilen üyeler hakkında MTK kendi yetkisindeki tedbirleri uygular.

1.2. TAKAS ESASLARI

- MTK'lar**, borsalarda ve teşkilatlanmış diğer pazaryerlerinde ve borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri dışında işlem gören **sermaye piyasası araçlarının teslimi, bedellerinin ödenmesi ve bu işlemlere ilişkin teminat yükümlülüklerinin ifası** ile ilgili işlemleri yürütürler.
- Bunların MTK'lar nezdinde yerine getirilmesi esastır. **Kurul, MTK'ların takas hizmeti verebilecekleri pazaryerlerini belirler**. Bu belirleme, piyasa, pazar ve platformlar ve/veya işlem görecekt araçlar bazında olabilir. MTK'ların takas hizmeti verebilecekleri borsaların belirlenmesinde **borsaların uygun görüşleri alınır**.
- MTK'lar, TCMB tarafından oluşturulanlar hariç olmak üzere** sermaye piyasaları dışında kurulmuş ve kurulacak diğer piyasalar ile yurtdışında faaliyet gösteren borsa ve teşkilatlanmış pazaryerlerinin ve tezgahüstü piyasaların da **takas, ödeme ve teminat işlemlerini Kurulun izni ile yerine getirebilir**. Ayrıca **Kurul**, borsalar ve teşkilatlanmış diğer **pazaryerleri dışında gerçekleştirilen sermaye piyasası araçları ile ilgili işlemlerin takasının** MTK nezdinde yerine getirilmesini **zorunlu** tutabilir.
- MTK'lar ilgili mevzuata göre yetkilendirilmek kaydıyla, belirtilen işlemleri, **lisanslı depolar tarafından düzenlenen ürün senetleri konusunda da yürütebilir**.
- Takas sistemine ilişkin esaslar MTK Yönetmeliği ile düzenlenir. **Takas prensipleri her bir araç, pazaryeri veya piyasalar bazında ayrı ayrı belirlenebilir**.
- MTK**; MTK Yönetmeliğinde tanımlayacağı durumlar için **mahsup işlemi yapılmadan takas yükümlülüklerinin yerine getirilmesini istemek**, alım emirlerinde emrin gerçekleştirilmesi için **gerekli nakdin**, satım emirlerinde ise **satışa konu sermaye piyasası aracının belirli bir kısmının veya tamamının emrin gerçekleştirilmesini beklemeden depo edilmesini istemek gibi tedbirleri öngörebilir**.

Örnek Soru:

Türkiye'de sermaye piyasası işlemleri nedeniyle MTK'ların takas hizmeti verebilecekleri pazaryerlerini belirleme yetkisi hangi kuruluşa verilmiştir?

- TCMB
- BDDK
- BİAŞ
- Hazine Müsteşarlığı
- SPK

Yanıt: Sermaye piyasası araçlarının teslimi, bedellerinin ödenmesi ve bu işlemlere ilişkin teminat yükümlülüklerinin ifası işlemlerini yürüten MTK'lar SPK'nın izni ile faaliyette bulunurlar. **Cevap E.**

TAKAS SAKLAMA ve OPERASYON İŞLEMLERİ

Hizmet verilecek borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri ile imzalanacak sözleşmeler

- **MTK ile hizmet verilecek borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri arasında** her iki kurumun hak, yükümlülük ve yetkilerinin belirleneceği **bir sözleşme yapılır. Bu durumda MTK, hizmet verdiği kurumun MTK'nın görev alanına giren iş ve işlemlerinin yürütülmesine ilişkin ilgili düzenlemelerde yer alan tüm yetki ve sorumlulukları devralır.** Düzenlenecek sözleşme, tarafların sözleŐmeyle birbirlerine karşı belirlenen mali yükümlülükleri dışında **Kurul onayına tabi olup,** sözleŐmede bu Yönetmeliğe aykırı hususlara yer verilemez. Kurul, bu sözleŐmede değişiklikler yapılmasını isteyebilir. MTK ile borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri arasındaki **anlaşmanın feshedilmesi için asgari bir ihbar süresi belirlenmelidir.** Söz konusu sözleŐmelerde yapılacak **değişiklikler de Kurul onayına tabidir.**
- Borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri tarafından **takas işlemlerini yürüten MTK; pazaryerinin yönetim kurulu kararı ve Kurulun onayı ile deđiŐtirilebilir.**
- MTK ile hizmet verdiği borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri arasında piyasanın güven ve istikrar içerisinde işleyişini engelleyecek unsurların ortaya çıkması ve bunun da **MTK'ların yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirememesinden kaynaklandığının tespiti halinde, MTK'nın görevlerinin bu kurumlar tarafından doğrudan yerine getirilmesine ve/veya başka bir MTK'nın görevlendirilmesine Kurul tarafından karar verilebilir.**
- Hizmet verilen borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerlerine ilişkin işlemler ve düzenlemeler; **borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri lehine haklar ve/veya yükümlülükler** oluşturduğunda, bunlar **MTK lehine haklar ve/veya yükümlülükler olarak da kabul edilir.**

Teminatlar

- **MTK yapılan işlemler sonucunda nezdinde oluşacak yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, üyelerden MTK yönetmeliğinde belirlenecek esaslar çerçevesinde teminat talep eder.**
- **MTK üyelerine işlem, hesap ve işlem görecek araçlar bazında değişik oranlarda teminat ve teminatlandırma yöntemleri uygulanmasına, teminat olarak kabul edilebilecek kıymetlere ve bunların temini, tahsili, tamamlanma süreleri, nemalandırılması ve kullanılmasına ilişkin esaslara MTK yönetmeliğinde yer verilir.**
- MTK üyeleri, asgari olarak MTK düzenlemeleri ile belirlenecek oran veya tutarı karşılayacak kadar teminatı müşterilerinden talep etmek zorundadır. **Kurul, piyasa koşullarındaki gelişmeleri dikkate alarak, gerektiğinde teminat oranlarına ya da tutarlarına asgari bir sınır getirebilir.**

MTK'ların merkezi karşı taraf olmadığı hallerde oluşturulan garanti fonu

- **MTK, yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumlarında kullanılmak üzere gecikmelerin önlenmesi amacıyla bir garanti fonu oluşturabilir.** Kurul, hizmet verilen borsa ve teşkilatlanmış diğer pazaryerlerinde açılan piyasalar ve sermaye piyasası araçları itibariyle garanti fonu oluşturulmasını zorunlu tutabilir.
- Üyelerin ve MTK'nın Garanti Fonu'na yapacakları katkılar, bu katkıların nemalandırılması, fonun yönetimi ve kullanımına ve fonla ilgili diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar, MTK yönetmeliğiyle belirlenir.

Teminatlar ve garanti fonundaki varlıkların korunması

- Borsalar ve MTK'lar nezdinde Kurulca yapılan düzenlemeler uyarınca takas risklerinin önlenmesi amacıyla tutulan teminatlar ve oluşturulan **garanti fonundaki varlıklar, amaçları dışında kullanılamaz, kamu alacakları için olsa dahi haczedilemez, rehnedilemez, idarî mercilerin tasfiye kararlarından etkilenmez, iflas masasına dâhil edilemez ve üzerlerine ihtiyatî tedbir konulamaz.**

TAKAS SAKLAMA ve OPERASYON İŞLEMLERİ

Örnek Soru:

Borsalar ve MTK'lar nezdinde Kurulca yapılan düzenlemeler uyarınca takas risklerinin önlenmesi amacıyla oluşturulan fona ne ad verilir?

- A) İşlem teminatı
- B) Garanti Fonu
- C) Asgari katkı payı
- D) Üyelik teminatı
- E) Maktu teminat

Yanıt: MTK'ların, üyelerin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumlarında kullanılmak üzere gecikmelerin önlenmesi amacıyla oluşturdukları fona Garanti Fonu adı verilir. **Cevap B.**

1.3. MERKEZİ KARŞI TARAF FAALİYETLERİ

- Kurul, merkezi takas kuruluşlarının, **alıcıya karşı satıcı, satıcıya karşı da alıcı rolünü üstlenerek takasın tamamlanmasını taahhüt ettikleri merkezi karşı taraf uygulamasını, piyasalar veya sermaye piyasası araçları itibarıyla zorunlu tutabilir.**
- Borsalar veya teşkilatlanmış diğer pazaryerleri de nezdlerinde işlem gören sermaye piyasası araçlarıyla ilgili merkezi karşı taraf uygulamasına geçmek üzere Kurula başvurabilirler.

Örnek Soru:

MTK'ların bir işlemin eşleştiği anda piyasa katılımcıları arasına girerek alıcıya karşı satıcı ve satıcıya karşı ise alıcı konumuna geçerek takasın tamamlanmasını taahhüt ettiği uygulamaya ne ad verilir?

- A) Brüt teminatlandırma
- B) Çoklu Pozisyon
- C) Merkezi karşı taraf
- D) Piyasa yöneticiliği
- E) Likiditenin son kaynağı olma

Yanıt: Merkezi Karşı Taraf Hizmeti, Takasbank'ın, alıcıya karşı satıcı, satıcıya karşı ise alıcı konumuna geçerek, bu hizmeti verdiği ve vereceği piyasalarda gerçekleştirilen işlemlerin takasının tamamlanmasını teminat, garanti fonu ve tahsis edeceği sermayesi ile taahhüt ettiği hizmettir. **Cevap C.**

Başvuru ve izin

Merkezi karşı taraf görevini üstlenmek için Kurula başvuran MTK'lara izin verilebilmesi için;

- Hizmet verilecek sermaye piyasası araçlarında üstlenilecek **mali riskler ile diğer risklere uyumlu olarak**, Kurulca belirlenecek tutardan az olmayacak şekilde **asgari özsermaye bulundurmaları**; Merkezi karşı taraf olunması nedeniyle ortaya çıkabilecek riskleri tanımlayabilecek, hesaplayabilecek ve raporlayabilecek **etkin bir risk yönetim mekanizması ve birimi oluşturmaları** ve idame ettirmeleri, gereklidir.
- MTK'ların, MTK olma veya merkezi karşı taraf olarak yetkilendirilme **koşullarından herhangi birini kaybetmesi halinde, durumun ortaya çıktığı gün** itibarıyla **Kurula bildirimde bulunulur.**
- Belirli bir piyasa veya sermaye piyasası aracında merkezi karşı taraf olma izni verilmiş olan **bir MTK, başka bir piyasa** veya sermaye piyasası aracı **için merkezi karşı taraf olarak faaliyet göstermek isterse Kurula yeniden izin başvurusunda** bulunmak zorundadır.

TAKAS SAKLAMA ve OPERASYON İŞLEMLERİ

Merkezi karşı taraf uygulamasında merkezi takas kuruluşlarının mali sorumluluğu

- Takas kuruluşlarının merkezi karşı taraf görevini üstlendiği takas işlemlerinde mali sorumluluğu, tesis edilecek limitler dâhilinde ve üyelere alınacak teminatlar ile diğer garantiler çerçevesinde belirlenir.
- **Yükümlülüklerin yerine getirilmesi merkezi takas kuruluşunun özsermayesinde bir azalmaya neden olmuşsa, durum gerekçeleriyle birlikte aynı gün içinde Kurula bildirilir.** MTK mali durumunu eski düzeyine getirmek için sermaye artırımını dâhil gereken her türlü tedbiri ivedilikle alır. **Gerekli özsermaye tutarı yeniden tesis edilene kadar, MTK, Türkiye Muhasebe Standartlarına göre hazırlayacağı özsermaye değişim tablosunu haftalık olarak Kurula gönderir.**

Teminat ve malvarlıklarının ayrı izlenmesi

- **Merkezi karşı taraf hizmeti verecek kuruluş tarafından alınan teminatlar ile hesap sahiplerinin malvarlıklarının bu kuruluşun malvarlığından ayrı izlenmesi esastır.** Takasın yerine getirilmesine ilişkin işlemler hariç olmak üzere **merkezi karşı taraf hizmeti veren kuruluş söz konusu teminat veya varlıkları tevdi amaçları dışında kullanamaz.** Merkezi karşı taraf hizmeti verecek kuruluş bu maddeye uyumun sağlanmasını teminen gerekli önlemleri alır.

Merkezi karşı taraf faaliyeti çerçevesinde oluşturulan garanti fonuna ve risk yönetimine ilişkin diğer hususlar

- Merkezi karşı taraf hizmeti verecek MTK'lar verilecek hizmete ilişkin olarak üyelere alınacak katkı payı ile bünyelerinde her bir piyasa için ayrı ayrı veya tüm piyasa için tek bir garanti fonu oluştururlar.
- Başlangıçta belirlenmiş olan risk yönetim sisteminin içinde yer alan herhangi bir süreçte ya da kullanılan **risk hesaplama yöntemlerinde önemli bir değişiklik yapılması gerekliliğinin ortaya çıkması halinde ve her hâlükârda 6 ayda bir Kurula bildirimde bulunulması zorunludur.** Kurulun söz konusu yöntemlerde değişiklik talep etme hakkı saklıdır.
- Merkezi karşı taraf olarak faaliyette bulunacak MTK'lar nezdinde **oluşturulan risk yönetim sistemlerinin, herhangi bir zamanda ve her bir üyenin toplam riskini de gösterebilecek nitelikte olması** gereklidir.

Örnek Soru:

Aşağıdakilerden hangisi MTK faaliyetinde bulunacak kuruluşların ilgili yönetmelik uyarınca Merkezi Karşı Taraf faaliyetleri kapsamında asgari sorumlulukları ile ilgili yanlış bir bilgidir?

- A) Asgari özsermaye bulundurmalarıdır
- B) Etkin bir risk yönetim mekanizması ve birimi oluşturmalarıdır
- C) Yetkilendirilme koşullarından herhangi birini kaybetmesi halinde, bir hafta içinde Kurula bildirimde bulunmalarıdır.
- D) Merkezi karşı taraf hizmeti verecek kuruluş tarafından alınan teminatlar ile hesap sahiplerinin malvarlıklarının bu kuruluşun malvarlığından ayrı izlenmesi esastır.
- E) Merkezi karşı taraf hizmeti veren kuruluş söz konusu teminat veya varlıkları tevdi amaçları dışında kullanamaz.

Yanıt: MTK hizmetinde bulunan kuruluşlar kendileri ile ilgili olumsuz durumlarla karşılaşmaları durumunda bunu aynı gün içerisinde Kurul'a bildirirler. **Cevap C.**

BÖLÜM 1 ÜNİTE TARAMA TESTİ

1.

- I. TCMB
- II. Katılım Bankaları
- III. Yatırım kuruluşları
- IV. Borsa İstanbul A.Ő.

Yukarıdakilerden hangisi/hangileri merkezi takas kuruluşu üyesi olabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) III ve IV
- E) I, II ve III

2. Sermaye Piyasası Mevzuatına göre Merkezi Takas Kuruluşları (MTK) üyeliği ile ilgili aŐađıdaki ifadelerden hangisi yanlıŐtır?

- A) MTK'lara üyelik için faaliyet izni Borsa İstanbul'dan alınır.
- B) MTK'lar üyelik teminatı talep edebilirler.
- C) Üyelik iliŐkisi sözleşme ile kurulur.
- D) Sözleşmeye ilişkin hususlar MTK'ların yönetim kurullarınca hazırlanarak Kurulun onayı ile çıkarılacak MTK yönetmeliğinde gösterilir.
- E) MTK ile borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri arasındaki anlaşmanın feshedilmesi için asgari bir ihbar süresi belirlenmelidir.

3. AŞağıdakilerden hangisi ilgili mevzuatta yer alan ilke ve kurallar ile takas faaliyetlerine ilişkin olarak MTK üyelerinin uymak zorunda olduğu hususlar arasında yer almaz?

- A) İlke ve kurallara uygun hareket etmek
- B) İyi niyet ve dürüstlük ilkelerine uygun davranmak
- C) Her türlü değişikliği, gerçekteŐtiđi tarihten 3 iŐgünü içerisinde MTK'ya bildirmek
- D) Gerekli kayıtları tutmak, bilgi ve belgeleri usulüne göre düzenlemek
- E) Mali ve hukuki sorumluluğu teminat altına almak üzere genel ve özel mahiyetteki sigortaları yaptırmak

4. MTK yönetmeliğinde düzenlenen takas sistemine ilişkin esaslar doğrultusunda aşağıda yer alan ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) MTK'lara takas, ödeme ve teminat işlemlerine ilişkin izin BİAŞ tarafından verilir.
- B) MTK'lar teminat yükümlülüklerinin ifası ile ilgili işlemleri yürütürler.
- C) Takas prensipleri her bir piyasa için bir arada belirlenmiştir.
- D) MTK mahsup işlemleri yapılmadan takas yükümlülüklerinin yerine getirilmesini isteyemez.
- E) MTK'ların takas hizmeti verebilecekleri pazaryerlerini belirleme yetkisi BİAŞ'a verilmiştir.

5.

- I. Anlaşmanın feshedilmesi için asgari bir ihbar süresi belirlenmelidir
- II. DeđiŐiklikler Kurul onayına tabidir
- III. Genel anlamda ihbar süresi 90 gün olarak belirlenmiştir.

MTK ile hizmet verilecek borsalar ve teşkilatlanmış diğer pazaryerleri arasında yapılan sözleşmeler ile ilgili yukarıda yer alan ifadelerden hangisi/hangileri doğrudur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve II
- E) I – II – III